

**МЕТОДОЛОШКО УПУТСТВО ЗА СТАТИСТИКУ РОЂЕНИХ, УМРЛИХ И СКЛОПЉЕНИХ
БРАКОВА**

(допуна претходном Упутству за матичаре)

Бања Лука

2015

Статистичко истраживање о рођеним, умрлим и склопљеним браковима у Републици Српској за 2015. годину, спроводи се на основу Статистичког програма Републике Српске за период 2012–2017. године, који је заснован на Закону о статистици Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 85/03).

МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ

Циљ и садржај истраживања

Циљ годишњег истраживања о рођеним, умрлим и склопљеним браковима јесте прикупљање података о демографским карактеристикама живорођеног и мртворођеног дјетета, умрлог лица, умрлог одојчета, склопљеним браковима као и демографским и социо-економским карактеристикама.

Обавеза заштите индивидуалних података

Законом о статистици Републике Српске дефинисани су правни оквири заштите и повјерљивости података. Тако, члан 17. тачка 3. налаже: „Повјерљиви подаци који се прикупљају у статистичке сврхе, не смију се користити у друге сврхе.“ У дијелу VII. ПОВЈЕРЉИВОСТ ПОДАТАКА И ЗАШТИТА ЛИЧНИХ ПОДАТАКА, Закона о статистици Републике Српске је регулисана ова област.

Такође, Правилником о заштити повјерљивих података у Републичком заводу за статистику Републике Српске, регулисано је осигуравање повјерљивости индивидуалних података, као и процедуре при давању, размјени и уступању тих података корисницима и/или групама корисника.

Дефиниције основних обиљежја – индикатора

У статистици рођених јединица посматрања је рођено, односно живорођено и мртворођено дијете.

У овом методолошком упутству за рођена лица, дате су основне дефиниције за питања у којима је дошло до промјена у односу на претходни образац за прикупљање података о рођеним лицима.

Држављанство ентитета

На ово питање одговор дају само лица која су на питању *Држављанство државе*, дала одговор *БиХ*.

Тјелесна маса на рођењу

Тјелесна маса на рођењу је прва маса новорођенчета измјерена непосредно послје рођења и изражена у грамима. На примјер: ако је тјелесна маса дјетета 3 килограма и 500 грама, у кућице се уписује 3 500. Матичар ће исто поступити и ако образац попуњава за нахоче.

Тјелесна дужина на рођењу

Тјелесна дужина на рођењу је прва дужина новорођенчета измјерена непосредно после рођења и изражена у центиметрима. На примјер, ако је тјелесна дужина дјетета 56 центиметара, у кућице се уписује 56. Матичар ће исто поступити и ако образац попуњава за нахоче.

Гестациона старост

Гестациона старост представља трајање трудноће и изражена је у навршеним недјељама. На примјер, ако је гестациона старост 37 недјеља, у кућице се уписује 37. Матичар ће исто поступити и ако образац попуњава за нахоче.

Највиша завршена школа

Као одговор на ово питање заокружује се шифра која одговара највишој завршеној школи оца, односно мајке. Под највишом завршеном школом подразумијева се врста школе чијим је завршавањем стечен највиши степен образовања, без обзира на то да ли је школска спрема стечена завршавањем неке редовне школе или школе која замјењује редовну школу, односно да ли је стечена полагањем испита у редовној школи или завршавањем неког курса/обуке за редовно школовање у формалном систему образовања. Курсеви/обуке који нису у систему формалног образовања и чијим завршавањем се не стиче свједочанство редовне школе признато од стране министарства надлежног за систем образовања (на примјер: курс за дактилографе, курс за књиговође, курс страних језика, курс за рад на рачунарима и сл.) не узимају се у обзир као одговори на ово питање. У оваквим случајевима, заокружује се шифра која одговара претходно завршеној школи.

Ако отац/мајка није похађао/похађала основну школу или је похађао/похађала али није завршио/завршила ниједан разред, заокружује се шифра 11 – *Без школе*.

Уколико је отац/мајка похађао/похађала основну школу и није завршио/завршила све разреде, треба заокружити шифре 12 – *Непотпуна основна школа*

Уколико је отац/мајка завршио/завршила потпуну основну школу, треба заокружити шифру 13 – *Основна школа*.

Ако је отац/мајка завршио/завршила средњу школу, треба заокружити шифру 14 – *Средња школа* (без обзира на дужину трајања средње школе, нпр. двогодишња, трогодишња, четворогодишња средња школа и на врсту школе – гимназија или средња стручна школа). Сматра се да је отац/мајка завршио/завршила средњу школу уколико је завршио/завршила све разреде школе коју је похађао/похађала. За оца/мајку који/која је похађао/похађала нпр. четворогодишњу средњу школу, а прекинуо/прекинула је школовање после двије године из било којег разлога, као највишу завршену школу треба заокружити шифру 13 – *Основна школа*, јер није завршио/завршила сва четири разреда средње школе коју је похађао/похађала.

За оца/мајку који/која је завршио/завршила школу за КВ раднике одређене струке (нпр. школа за КВ браваре, школа за КВ столаре и сл.) треба заокружити шифру 14 – *Средња школа*. Оцу/мајци који/која је КВ квалификацију стекао/стекла завршавањем курса,

или му/јој је квалификација интерно призната, треба уписати школу коју је завршио/завршила прије курса, односно прије стицања интерне квалификације.

За оца/мајку који/која је завршио/завршила специјализацију послје средњег образовања или школу за ВКВ раднике, треба заокружити шифру 15- *Специјализација послје средње школе*.

Сматраће се да је отац/мајка завршио/завршила вишу школу уколико је завршио/завршила вишу школу у трајању од двије године по старом програму студирања и уколико је завршио/завршила I степен студија на факултету, према важећим прописима, и посједује диплому о завршеном I степену. У том случају, треба заокружити шифру 16- *Виша школа*.

За оца/мајку који/која је стекао/стекла диплому високе школе/факултета/академије заокружује се шифра 17 -*Висока школа*. Високе струковне школе (у трогодишњем трајању) сматрају се високим школама.

За оца/мајку који/која има завршене постдипломске академске мастер студије или је стекао/стекла звање магистра наука заокружује се шифра 18-*Магистериј*, док се за оца/мајку који/која је стекао/стекла звање доктора наука заокружује шифра 19-*Докторат*. Уколико је отац/мајка завршио/завршила војну школу или школу унутрашњих послова уписује се степен те школе: средња, виша или висока. Уколико је отац/мајка завршио/завршила школу у иностраној држави, треба заокружити шифру која одговара степену највише завршене школе у Републици Српске.

Активност

Одговор се даје заокруживањем само једне шифре од 11 до 17. Одговор на питање заснива се на преовлађујућој економској активности у току референтног периода који траје 52 недеље (365 дана). Ако за оца/мајку могу да се заокруже двије шифре, онда се увијек заокружује шифра мање бројчане вриједности. Тако, на примјер, ако је отац/мајка истовремено лице које обавља само кућне послове у свом домаћинству и породични пензионер, треба заокружити шифру 13 (пензионер), а не шифру 14 (лице које обавља само кућне послове у свом домаћинству). Уколико је заокружена шифра 11, обавезно се на линији уписује и пуни назив занимања које отац односно мајка обавља.

Економски активно лице је лице које обавља било какав плаћени посао у новцу или у натури или ради као неплаћено лице у радњи члана породичног домаћинства или на породичном имању. Шифра 11 заокружује се за родитеље који обављају било какав посао који је плаћен или ће бити плаћен у новцу, роби или у услугама, независно од тога да ли отац/мајка има формално- правни (писмени) уговор о запослењу (уговор о раду, уговор о привременим и повременим пословима и сл.) или само усмени договор са послодавцем, као и без обзира на то да ли је отац/мајка пензионер/пензионерка, студент/студенткиња и сл.

Плаћеним радом сматра се и:

– рад за који ће приход бити остварен тек након неколико мјесеци (нпр. рад на припремању пољопривредне парцеле за сјетву који ће бити наплаћен тек послје жетве);

- издавање соба, станова и пословног простора; израда предмета народне радиности (умјетничких или других предмета) за неко предузеће, задругу, физичко лице или за самосталну продају; чување дјеце, одржавање и чишћење станова, брига о домаћинству, као и брига о старим лицима као активност за коју се прима одређена надокнада;
- рад у виду узајамног пружања услуге односно, посао од кога се очекује надокнада у раду (*моба*); – рад приправника и лица на пракси или обуци која су плаћена за свој рад;
- рад чланова породичног домаћинства који раде у радњи једног од чланова тог домаћинства или на породичном имању и за тај рад не добијају зараду;
- одслужење војног рока, итд. шифру 11 треба заокружити и за оца/ мајку који је имао/ која је имала плаћен посао током референтног периода са којег је био привремено одсутан односно, која је била привремено одсутна због боловања, одмора или из неког другог разлога, а на који ће се вратити након истека одсуства.

Шифра 11 се не заокружује за оца/мајку који/која:

- ради у властитом домаћинству (чување дјеце, одржавање домаћинства и сл.), обавља послове којим се не стичу средства за живот;
- волонтира или стажира, али не остварује права на основу рада;
- школује се, а само повремено помаже родитељима у обављању породичног посла за који није плаћен/а, итд.

Занимање оца односно мајке одређује се према врсти послова које обавља, а не према школској спреми. Тако, на примјер, отац који је завршио / мајка која је завршила правни факултет може да буде: професор факултета, судија врховног суда, адвокат, новинар, шеф рачуноводства, итд. Исто тако, ако је отац/мајка завршио/завршила правни факултет, а стиче средства за живот обављањем неког занимања за које није потребна висока стручна спрема, онда се уписује назив тог занимања (нпр. конобар/ица, таксиста и сл.). У случају да се не зна назив занимања који одговара послу који отац односно мајка обавља, на линији треба да се опише посао који отац односно мајка обавља (на примјер: продавац на уличној тезги, ради на утовару робе, пакује готову робу и др.).

Примјери за непотпуне и уопштене одговоре и правилне одговоре на питање 25. „Активност“

Активно тражи посао или покушава да започне самосталан посао

Шифра 12 заокружује се за оца/мајку који/која у референтном периоду није обављао/обављала ниједан плаћени посао, није имао/имала посао са којег је одсуствовао/одсуствовала и на који је могао/могла да се врати након истека привременог одсуства, након истека боловања, или није никада обављао/обављала било какав плаћени посао. У ову категорију спада отац који је/мајка која је у референтном периоду предузимао/предузимала активне кораке у циљу проналажења посла, тј. активно је тражио/тражила посао: преко службе за запошљавање, агенције, студентске или омладинске задруге или самостално, или је предузимао/предузимала конкретне

активности у циљу покретања и започињања властитог посла (нпр. куповина или инсталирање опреме, проналажење пословног простора, закуп пољопривредног земљишта и сл.) који би у будућности могао да доноси приход.

Пензионер/ка

Шифра 13 заокружује се за оца/ мајку који /која има рјешење о пензији, било да је право на пензију остварио/остварила личним радом (старосни или инвалидски пензионер) или као члан породице (породични пензионер). Ова шифра се обиљежава и за пољопривредне пензионере.

Лице које обавља само кућне послове у свом домаћинству

Шифра 14 заокружује се за оца који је стар односно за мајку која је стара 15 и више година и који/која највећи дио времена у току дана проведе у обављању кућних послова у свом домаћинству (нпр. спремање стана, припремање хране, њега дјеце и сл.)

Ученик/ Ученица или студент/киња

Шифра 15 заокружује се за оца односно мајку који/која редовно или ванредно похађа неку школу (основну, средњу, вишу или високу), под условом да не обавља било какав плаћени посао, активно не тражи посао и да није породични пензионер.

Лице са приходима од имовине

Шифра 16 заокружује се за оца односно мајку који/која има приходе од имовине, као што су рента (давање у закуп куће или стана, пословног простора, пољопривредног земљишта), дивиденда (приходи од акцијског капитала), надокнада ауторима која се добија на основу ауторских права (драмски писци, композитори и сл.) итд.

Остало

Шифра 17 заокружује се за оца односно мајку чија активност не може да се разврста ни у једну од наведених група (од 11 до 16). Отац који је остварио/мајка која је остварила пуни радни стаж, али није испунио/испунила све предвиђене законске услове за стицање пензије (није му/јој повезан радни стаж, статус је неријешен, спорна документа и сл.), сврстава се у категорију „Остало“. У ову категорију сврстава се отац који није остварио / мајка која није остварила пуни радни стаж, али не тражи посао, јер чека испуњење старосног услова за одлазак у пензију (било да се налази на евиденцији Завода за запошљавање или не). Такође, ову шифру треба заокружити за оца односно мајку старости 15 и више година који/која не обавља ниједан плаћен посао због болести или инвалидности као и за оца односно мајку коме/којој је основни извор средстава за живот социјална помоћ, алиментација, инвалиднина и сл.

У статистици умрлих јединица посматрања је свако умрло лице.

У овом методолошком упутству за умрла лица, дате су основне дефиниције за питања у којима је дошло до промјена у односу на претходни образац за прикупљање података о умрлим лицима.

За питања 8.а и 26.а (држављанство ентитета), 11 и 29 (највиша завршена школа), 12 и 30 (активност) методолошко објашњење је описано у дијелу о рођеним лицима. Исто методолошко објашњење треба примијенити и за умрла лица.

13. Мјесто смрти

Одговор на ово питање односи се на мјесто где је смрт наступила.

У здравственој установи

Шифра 1 се заокружује уколико је лице умрло у болници или другој здравственој установи. Под болницом се подразумијева установа која се првенствено бави пружањем медицинских, дијагностичких и терапијских услуга, као и специјализоване услуге смјештаја у складу са потребама хоспитализованих пацијената (укључује: опште болнице, специјалне болнице, клинике, институте, клиничко-болничке центре, клиничке центре, војне болнице, затворске болнице и сл.).

Шифра 1 се заокружује и за лице које је умрло у другој здравственој установи која не обавља стационарну дјелатност (нпр. у Дому здравља, заводу за хитну медицинску помоћ и сл.).

У установи за смјештај

Шифра 2 се заокружује уколико је лице умрло у некој од сљедећих установа:

- установе социјалне заштите за смјештај одраслих и старих лица (дом за пензионере и стара лица, геронтолошки центар);
- установе социјалне заштите за смјештај одраслих инвалидних лица, лица ометених у менталном развоју и душевно обољелих лица;
- установе социјалне заштите за смјештај дјеце и омладине (дом за дјецу и омладину без родитељског старања или за дјецу чији је развој ометен породичним приликама, центар за заштиту одојчади, дјеце и омладине, завод за васпитање дјеце и омладине);
- домови за дјецу и омладину ометену у развоју;
- домови и интернати у којима бораве студенти и ђаци; - вјерске установе (уколико имају објекте за смјештај као што су манастирски, самостански конаци и сл.);
- прихватилишта (свратишта) за дјецу и одрасла лица;
- војне установе, затвори (искључују се војне и затворске болнице);
- остале установе за смјештај.

У кући/стану

Шифра 3 се заокружује уколико је лице умрло у кући/стану или било ком другом објекту у којем је било стално настањено (искључује се смјештај у институцији). Овдје се укључују и приватни пут до куће, гаража, све помоћне просторије непосредно уз кућу, као и кућно двориште.

На другом мјесту

Шифра 4 се заокружује ако је смрт наступила на мјесту које не можемо разврстати ни у једну од наведених група (од 1 до 3).

16. Поријекло смрти

Одговор се преузима из Потврде о смрти. На обрасцу ДЕМ-2 се заокружује једна од шифара: 1 (природна), 2 (насилна) или 3 (неутврђена). Уколико Потврда о смрти није приложена уз образац ДЕМ-2, матичар ће као одговор на ово питање заокружити шифру 3.

17. Да ли је умрло лице одојче

За умрло лице које није навршило годину дана старости (одојче) заокружује се шифра 1 (одговор „да“), а за умрло лице старо годину дана и више заокружује се шифра 2 (одговор „не“). Матичар обавезно мора заокружити одговоре на питања 16 и 17, јер од тих одговора зависи да ли ће се наставити попуњавање обрасца (и којих његових дијелова), или ће се са овим питањима завршити његово попуњавање.

22. Догађај је наступио током

Одговор на ово питање означава активност коју је лице обављало у тренутку када је наступио догађај који је изазвао насилну смрт.

Плаћеног рада

Шифра 1 се заокружује за било какав рад који је плаћен, независно од тога да ли лице има формално-правни уговор о запослењу (уговор о раду, уговор о привременим и повременим пословима и сл.) или само усмени договор са послодавцем. Такође, шифра 1 се заокружује и уколико је догађај који је изазвао насилну смрт наступио у току транспорта према мјесту обављања ових послова односно од њега.

Неплаћеног рада (рад у домаћинству, похађање наставе и др.)

Шифра 2 се заокружује за обављање послова за које се не добија новчана надокнада, као што су: дужности у домаћинству (брига/њега о дјечи и рођацима, кување, одржавање куће, одржавање врта, чишћење); похађање наставе у школи, похађање других часова и сл.

Учешћа у саобраћају

Шифра 3 се заокружује за лице које је у саобраћају управљало возилом нпр.(возач аутомобила, камиона, аутобуса и сл.)

Шифра 4 се заокружује за лице које је у саобраћају учествовало као путник у возилу нпр.(путник у аутомобилу, камиону, аутобусу и сл.)

Шифра 5 се заокружује за лице које је у саобраћају учествовало као пјешак.

Спортских активности

Шифра 6 се заокружује за спортске активности као што су: пливање, трчање, скијање, активности у затвореном простору или на отвореним теренима, вишедневно пјешачење, јахање и сл.

Активности у слободно вријеме

Шифра 7 се заокружује за уобичајене активности у слободно вријеме(спавање, одмор, лична хигијена и сл.)

У статистици закључених бракова јединица посматрања је сваки законито закључени брак.

У овом методолошком упутству за закључене бракове, дате су основне дефиниције за питања у којима је дошло до промјена у односу на претходни образац за прикупљање података о закљученим браковима.

За питања 8.а (држављанство ентитета), 11.(највиша завршена школа), 12.(активност), методолошко објашњење је описано у дијелу о рођеним лицима. Исто методолошко објашњење треба примијенити и за закључене бракове.

3. Презиме након закључења брака

Одговор на ово питање односи се на презиме које су младожења и невеста узели након закључења брака. Потребно је заокружити један од понуђених модалитета од 1 до 3.

4. Мјесто рођења

За мјесто рођења треба уписати оно мјесто (насељено мјесто, општина или страна држава) гдје је лице стварно рођено, а које је уписано у личне документе. Уколико се мјесто у којем је лице рођено налази у БиХ потребно је уписати садашњи назив насељеног мјеста и општине којој то насељено мјесто припада.

Уколико је лице рођено у страниј држави укључујући и државе са простора некадашње СФРЈ, потребно је уписати назив друге државе.

Непотпуни и уопштени одговори	Правилни одговори
Пољопривредник	Тржишно оријентисан пољопривредник, сточар, ратар, воћар Пољопривредник-произвођач за властите потребе
Физички радник	Физички радник у пољопривреди, рибарству, шумарству, грађевинарству
Професор	Професор у средњој школи, професор у високошколској установи
Инжењер	Грађевински, електротехнички, машински инжењер итд.
Техничар	Грађевински, машински, рударски техничар итд.
Умјетник	Књижевник, вајар, сликар, композитор итд.
Директор	Директор продаје, маркетинга, развоја итд. Директор у области рударства, грађевинарства итд. Директор здравствене установе
Доктор	Доктор опште медицине, Доктор породичне медицине
Продавац	Продавац у радњи, продавац на тезги или продавац на пијаци